

Faktaark – Ungdom uden opioider.

Baggrund: Der er kommet et nyt udspil på opioidområdet, hvor Sundhedsstyrelsen har fået en række nye opgaver. I dag tirsdag den 10. juni lancerer Sundhedsstyrelsen de første tre af i alt 8 indsatser under Ungdom uden opioider.

Sådan ser brugen af opioider ud blandt unge i Danmark:

- En helt ny undersøgelse fra The European School Survey on Alcohol and Other Drugs (ESPAD) – kigger på 9. klasse-elevs forbrug, og den viser at 1,6% svarer, at de har prøvet opioider.
- Det vil sige at der i en klassisk 9. klasse årgang er 1-2 unge der svarer, at de har taget opioider. Det er bekymrende.
- Undersøgelsen viser også, at 15% af de unge i 9. klasse mener, at det er nemt at få fat i opioider.
- Nyeste tal fra overvågning af rusmidler i spildevand viser, at det estimerede forbrug af opioider i spildevandsprøverne er på niveau med eller lavere end den mængde, som lovligt sælges på recept i de seks deltagende byer. Dette kan indikere, at der udskrives flere receptpligtige opioider i byerne, end der reelt indtages.
- Forbruget af opioider er relativt konstant i løbet af ugen.
- Udskillelsen af opioiderne tramadol og oxycodon pr. indbygger varierer meget byerne imellem. De højeste mængder observeres i Aalborg, Esbjerg og Næstved, mens de laveste mængder observeres i København og Aarhus.
- Der blev ikke fundet fentanyl i nogen af prøverne. Det betyder ikke, at fentanyl ikke anvendes i Danmark, men at forbruget er lavere end metodens detektionsgrænse.
- Beslaglæggelser af opioider foretaget af Toldstyrelsen indikerer, at der finder en ulovlig import af opioider sted i Danmark.
- I 2023 var der i alt 239 hospitalsophold blandt børn og unge under 25 år forbundet med forgiftning med opioider. Det er for nu ikke muligt at opgøre forgiftningerne på enkelte typer af opioider af hensyn til diskretionering. Data for 2024 forventes tilgængeligt på Sundhedsstyrelsens nye vidensbank senere på sommeren. Forsinkelsen skyldes, at data kommer fra Landspatientregistret, som skal valideres og klargøres af Sundhedsdatastyrelsen før anvendelse.

Hvad er opioider?

Opioider er en gruppe af stoffer, som udvindes af opiumsvalmuen eller fremstilles syntetisk, og som virker smertestillende på vores centralnervesystem. De mest kendte er morfin, kodein, heroin, metadon og fentanyl. Oxycodon og Tramadol (også kaldet Dolol) er også opioider.

<https://altomstoffer.dk/leksikon/opioider>

Hvorfor er opioider så farlige?

En nye rapport fra de retsmedicinske institutter fra 2023 konkluderer, at farligheden af opioiderne (fx heroin, morfin, oxycodon, tramadol, metadon og fentanyler) er meget høj på grund af høj risiko for afhængighed og høj risiko for alvorlig eller dødelig forgiftning. Opioider er farligere end centralstimulerende stoffer som fx kokain, amfetamin og MDMA.

Derudover er det svært at opdage opioider i brug, da de ikke lugter, og rusen får ikke én til at reagere voldsomt. Det gør det sværere for både forældre og fagpersoner at opdage et begyndende misbrug.

Hvordan virker opioider?

Opioider bedøver centralnervesystemet. Alt afhængig af hvilke opioider man indtager, vil virkningen først og fremmest komme til udtryk i form af dødsighed, muskelafspænding og bedøvelse. Den maksimale effekt kan manifestere sig i form af afslappethed og en udpræget følelse af velbehag, der kan minde om eufori.

<https://altomstoffer.dk/leksikon/opioider>

Hvad sker der ved overdosis eller forgiftning af opioider?

Opioider virker dæmpende på åndedrætscenteret. Jo større dosis, jo større dæmpende effekt. Brugere kan dø af kvælning ved høj dosis, fordi åndedrættet stopper. Risikoen øges yderligere, hvis man blander opioider med andre sløvende stoffer.

<https://altomstoffer.dk/leksikon/opioider>

Hvad gør en afhængig af opioider?

Kroppen vænner sig hurtigt til opioiderne. Det betyder, at man har brug for større og større mængder af stoffet for at opnå den samme virkning. Man optrapper dermed langsomt sit misbrug, og det betyder fx, at den dosis heroin, som en regelmæssig bruger indtager, ofte vil være dødelig for en person, der ikke er vant til stoffet. <https://altomstoffer.dk/leksikon/opioider>

Hvad gør Sundhedsstyrelsen for at forebygge udviklingen?

Sundhedsstyrelsen lancerer i dag en forebyggelseskampagne målrettet forældre og fagpersoner som led i regeringsudspillet "Ungdom uden opioider". Kampagnens overordnede formål er at styrke de voksnes viden og handlekompetencer i forhold til unge og deres potentielle brug af opioider.

Kampagnen hjælper voksne til at tage en snak med unge. Kampagnen har til formål at understøtte de voksne, der er tættest på de unge – særligt forældre, lærere, SSP-medarbejdere og andre fagpersoner – i at tage samtalen om opioider.

Forældre spiller en større rolle, end de ofte tror. Unge påvirkes i høj grad af de voksne omkring dem. Forskning viser, at tydelige holdninger, klare aftaler og tid brugt sammen med voksne beskytter mod unges brug af stoffer og andre rusmidler. Forskning viser også, at jo mere viden forældre har om et stof, desto mere kan de forebygge.

Kampagnen bygger bl.a. på unges egne perspektiver - I stedet for kun at tale *om* unge har vi valgt at lytte *til* dem. En del af indholdet i kampagnen tager derfor udgangspunkt i samtaler med unge, som selv har sat ord på, hvordan voksne bedst når ind til dem, når det kommer til at tale om opioider og andre stoffer. Det giver os et værdifuldt indblik i nogle tanker, der ofte gemmer sig bag en lukket dør – så vi som forældre kan åbne op for gode snakke, der opleves meningsfulde og respektfulde for begge parter i stedet for fordomsfulde og dømmende.

Kampagnen er del af en bredere indsats – Indsatsen inkluderer også kampagner på en række festivaler og målrettet kommunikation på sociale medier til unge, som udviser en risikoadfærd. Vi arbejder dermed på flere fronter for at nå både de unge selv og dem, der omgiver dem.

Vi arbejder løbende med videreudvikling og tilpasning af materialet - Vi følger udviklingen og justerer indholdet, så det afspejler hverdagens behov ude i fx kommunerne. Materialet udbygges og styrkes over de næste tre år på baggrund af input fra forældre og fagpersoner.

Vi ønsker at øge kompetencer – ikke skræmme - Kampagnen har ikke til formål at skræmme, men at styrke forældre og fagpersoner i deres rolle som forebyggende personer i børn og unges liv. I stedet for at anvende chokbudskaber og skræmmeeffekter, som tidligere kampagner har vist ofte har begrænset effekt – særligt over for unge – giver vi forældre og fagpersoner klar og faktabaseret viden om opioider og dets alvorlige konsekvenser.

Overvågningen af narkotikasituationen i Danmark:

Sundhedsstyrelsen holder løbende øje med narkotikasituationen i Danmark. Overvågningen sker i tæt samarbejde med mange andre aktører herunder blandt andet politi, retsmedicinske institutter og nationale myndigheder som Toldstyrelsen og Sundhedsdatastyrelsen. Samarbejde om overvågningen sker også på europæisk plan og i regi af det europæiske narkotikaagentur, EUDA. Der er i overvågningen fokus på at følge nye tendenser samt nye stoffer og misbrugsmønstre, herunder specifikt opioider.

Hvordan ved I at I har de nøjagtige data på opioidsituationen i Danmark?

- Som en del af det forebyggende arbejde har vi i Sundhedsstyrelsen **udviklet en vidensbank, fordi vi ønsker at skabe et mere systematisk og opdateret overblik over situationen på opioidområdet. I vidensbanken samler og visualiserer vi data fra forskellige datakilder** (registerdata, interviews, spørgeskemaundersøgelser, indberetninger fra andre myndigheder m.fl.) for på den måde at belyse problemet fra så mange vinkler som muligt, da det kan hjælpe med at give indikationer på den nuværende status med henblik på at følge udviklingen. Der fremgår derfor data på behandling, forgiftninger og dødsfald samt en række relevante analyser og undersøgelser.
- Herudover har Sundhedsstyrelsen i regi af regeringsudspillet "Ungdom uden opioider" igangsat **en spildevandsovervågning af de mest almindeligt forekommende misbrugsstoffer i spildevand fra seks byer (København, Aarhus, Odense, Aalborg, Esbjerg og Næstved).**
- I de nye spildevandstal, som netop er udkommet, måler vi bl.a. forekomsten af de opioider, der bliver taget, og her kan vi se, at tallet er på niveau eller lavere end den mængde, som lovligt sælges i de seks byer.
- Vi bruger derfor forskellige typer af datakilder for at have en samlet vurdering af situationen.

Hvad skal Vidensbanken bruges til?

- **Vidensbanken samler data og viden om børn og unges misbrug af opioider. Vidensbanken skal gøre det lettere at få overblik over udviklingen på området.** Sundhedsstyrelsen lancerer vidensbanken på sst.dk/vidensbank-om-opioider, hvor fagfolk og andre borgere kan finde samlet overblik over eksisterende viden om opioider.
- Sundhedsstyrelsen overvåger narkotikasituationen i Danmark nøje ved brug af forskelligartede datakilder og har særligt fokus på børn og unges misbrug af opioider.

- Vidensbanken samler ikke kun Sundhedsstyrelsens og Sundhedsdatastyrelsens egne data, men også viden fra andre myndigheder og aktører såsom indmeldinger fra Giftlinjen og Rigspolitiet samt undersøgelser fra Center for Rusmiddelforskning, Københavns Universitet og Rockwool Fonden. Den aktuelle samling af viden skulle tidligere tilgås via adskillige hjemmesider – og man skulle vide, at den fandtes.

Hvorfor har Sundhedsstyrelsen sat gang i en spildevandsovervågning?

- For at få et større kendskab til omfanget af misbrug har Sundhedsstyrelsen i regi af regeringsudspillet "Ungdom uden opioider" **igangsat en spildevandsovervågning af de mest almindeligt forekommende misbrugsstoffer i spildevand fra seks byer (København, Aarhus, Odense, Aalborg, Esbjerg og Næstved).**
- Overvågningen bygger på udtag af daglige spildevandsprøver over en uge to gange om året. Dertil kommer en enkelt månedlig måling, som bygger på Statens Seruminstits løbende indsamling af prøvemateriale i forbindelse med overvågningen af smitsomme sygdomme.
- Det er forventningen, at spildevandsovervågningen på sigt kan hjælpe med at følge udviklingen i omfanget af misbrug på tværs af landet. Overvågningen vil løbende blive forfinet, fx vil det på sigt måske blive muligt at tilføje andre rusmidler og byer til overvågningen.
- Spildevandsprøver bruges allerede til at undersøge andre områder og andre sammenhænge (eksempelvis forekomsten af covid i befolkningen), hvor de giver gode resultater, som kan bruges til at undersøge og afdække forekomsten. I spildevandsprojektet om stoffer bliver der ud over opioider, der anvendes som både lægemidler og misbrugsstoffer som fx morfin, metadon, codein, tramadol, oxycodon og fentanyl, også analyseret for kokain, amfetamin, metamfetamin, THC, MDMA og ketamin.
- Resultaterne kan anvendes som indikation på, hvilke rusmidler der hyppigst bliver indtaget og hvornår. Desuden vil resultaterne over tid kunne vise, hvordan narkotikasituationen udvikler sig i Danmark. Sundhedsstyrelsen vil offentliggøre og dele alle resultater, hvorfor alle relevante aktører på området vil have mulighed for at følge med og træffe de rette foranstaltninger og forebyggende indsatser